 DOI: 10.7816/idil-08-55-03

ZAMAN'IN BELLEĞİ'NE BİR BAKIŞ

Kadir Can DİLBER

Dr. Öğretim Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü kadircandilber(at)gmail.com

Anahtar kelimeler:
Zaman, Bellek, Salvador Dali, "Belleğin Azmi", Borges, "Bellek Funes", Carlos Fuentes, "Aura", Murat Gülsoy, "Yazarın Belleği".

ÖZ

Zaman kelimesinin anlamsal derinliğinin yanı sıra düşünce sisteminde yarattığı boşluklar, bu kavramın enginliğinin boyutunu ortaya koyarken, sinemadan görsel sanatlara, görsel san-atlardan edebiyata kadar her alanda etkisi derin bir şekilde hissedilir. Kavramın sınırlarının tam olarak çizilememesi, belirsizliklerin varlığı yaşanılan "an"ın göreceliğini etkilediği gibi varoluşsal boyutuyla da duygu, düşünce ve sezgiye inerek belleği, bilinç ile bilinçdışı ar-asında karanlık bir noktaya sürükler. Einstein'ın göreceliği zaman kavramının belirsizliğini güçlendirirken, boyutsal farklılıkların varlığı kendi içerisinde paradokslar üretir. Sanatın zamanla savaşı ya da ona karşı manifestosu ortaya koyulan sanat eserlerinin niteliği, para-doksları belleğin sınırlarına hapseder. Wells'in "Zaman Makinesi" ile aşmaya çalıştığı zaman kavramı, Calvino'da "Sıfır Zaman"a indirgenir. Salvador Dali'nin "Belleğin Azmi" tablosu ile ters düz ettiği zaman, Borges'in "Bellek Funes" öyküsünde askıya alınır. Belleğin zamanla savaşına dahil olan karakterlerin evreninde Marcel'in geçmişinde labirente dönüşen zaman, Pirandello'da karakterin bir çığlığı olarak belirir. Carlos Fuentes'in "Aura"sında bütünleşen zaman, Murat Gülsoy'un "Yazarın Belleği"nde sıkışıp kalır. Zamanın belleğine fırlatılan bir bakış, serüven olarak tablodan edebi metne sıçrar ve boşlukta zamansız bir şekilde sonlanır.

A LOOK AT THE MEMORY OF TIME

Keywords:
Time, Memory, Salvador Dali, "The Persistence of Memory", Borges, "Memory Funes", Carlos Fuentes, "Aura", Murat Gülsoy, "Memory of the Author".

ABSTRACT

In addition to the semantic depth of the Word of time, the spaces created in the thought system reveal the size of the immenseness of the concept, and in all areas, from cinema to visual arts and from visual arts to literature, their effects are felt deeply. The fact that the boundaries of the concept cannot be drawn precisely influences the relativity of the existed "moment", drives memory to a dark point between consciousness and unconscious by a descent into emotion, thought and intuition with his existential dimension. While Einstein's relativity strengthens the uncertainty of the concept of time, the existence of dimensional differences produces paradoxes within itself. The nature of the works of art that appear in the war of art with time or manifest against it imprisons the paradoxes to the limits of memory. The concept that Wells is trying to overcome with the time machine is reduced to "zero time" in Calvino. Time which Salvador Dali was flattening with the "perseverance of memory" paint-ing is suspended in Borges' "Memory funes" story. Time which turned into a maze in Marcel's past in the universe of the characters involved in the battle of memory with time appear as a scream of the character in Pirandello. Time which is integrated into the "Aura" of Carlos Fuentes, is stuck in "the memory of the author" of Murat Gülsoy. A glimpse into the memory of time jumps from the table to literary text as a journey and ends untimely in space.

DOI: 10.7816/idil-08-55-03

Giriş

Zaman kelimesi, söylenildiği andan itibaren farklı düşüncelerin ortaya çıkmasına çarpışmasına ve yenilenmesine neden olur. Kavramın enginliği ve sınırsızlığı, yaşanılan "an"ın göreceliğini etkilediği gibi varoluşsal boyutuyla da duygu, düşünce ve sezgiye inerek belleği, bilinç ile bilinçdışı arasında karanlık bir noktaya sürükler.

Zaman nasıl bir şeydir? Onu yapan nedir? Onun farkına varış anı ile ondan kaçışın bir daha asla mümkün olmadığı o an'da saklanır. Zaman varlıkların gölgeleri ile kayda geçişine seyirci olan ve onları bir bölgeye yerleştiren bir azize benzer. Aynı anın içinde milyon farklı olayı taşıyan mekân zamanın tekliğinde bütünleşir. Ayrı ayrı olaylar tek bir anda olma gücüne erişir. Olaylar aynı ana özgü olaylar oluşları ile birleşirler. Yine de zamanın tam olarak bu olduğunu söylemek güçtür. O kendi tekliğinde anlara bölünür ve anlar birer yansıma olarak zamanı kurar. Zamanın işleyişi birbirine dokunan anlarla kutsanır ve bu kutsama zamanın tekliğinde saklıdır. O dönüşümlü ve kıvraktır çünkü yaşanılan veya yaşanması tasarlanan ne varsa hepsini avcunun içine alır.

Einstein'ın geliştirdiği görecelik kuramı ile birlikte zaman kavramı, bir boyutuyla ele alınsa da kavramın hala tam olarak tatmin edici ve anlaşılabilir bir kavrayış kazanamadığı görülür. Einstein'ın ikizleri ile Evren ve Dünya üzerinden ürettiği örnek, bir "an" üzerinden başlar ve algıya kadar sürüklenir. "An" kelimesi uzam ile bütünleştirildiğinde zaman, bağımlı mıdır? sorusu üretilir ki bu, soru olmaktan ziyade Einstein'ın göreceliği karşısında bir manifesto olarak belirir. Zaman'ı elle tutabilir miyiz, yakalayabilir miyiz ya da daha ileriye gidip zamansal yolculuklar gerçekleştirebilir miyiz, geçmişe dönüp müdahale edebilir miyiz? soruları toplumun her kesimini ilgilendiren ve merak uyandıran, en temelde ise belirsizliklerle dolu bir bütünüdür. "An'ın hep aynı kalması da olanaklı değil, çünkü sonlu olup da parçalara ayrılabilen hiçbir nesne tek sınır taşımaz; ister tek bir nesneye göre sürekli olsun ister daha çok nesneye göre, bu böyle. 'An' ise bir sınırdır, sınırlı bir zaman almak olanaklıdır. Öte yandan 'zaman içinde zamandaş olmak' ile 'ne önce ne de sonra', 'aynı ve tek "an" içinde olmak' anlamına gelse, on bin yıl önce olanlar ile bugün olanlar zamandaş olacak, hiçbir nesne ötekinden daha önce, daha sonra olmayacaktır." (Aristoteles, Augustinus, Heidegger, 1996: 11-12). Zamanın "an" içerisinde bile sınırlarının çizilemeyeceği sadece kısa süreli bile olsa yakalanabileceği düşüncesi her zaman dile getirilir. Italo Calvino "Sıfır Zaman" öyküsünde "an" içerisindeki zaman dilimini katmanlarına ayırmayı dener. Fırlatılan bir okun ya da üstünüze atlayan bir aslanın hareket an'ından kaçmayı dener. Bunu bir çizgi üzerinde ele alan yazar, zamanı sıfıra indirmekten bahseder:

"Zaman, tek bir noktalar dizisinden meydana geliyorsa, bu noktaların ne doğasında ne de birbirlerini izlemelerinde değişikliğe izin vermiyorsa, yinelemeden söz etmenin bir anlamı var mıdır? Bu nedenle zaman bitmiştir ve hep aynıdır demek yeterlidir, onun için de bir şimdiki zaman katmanları yığını oluşturarak bütün yayılımıyla aynı anda verildiği düşünülebilir; yani burada kesinlikle dolu bir zaman söz konusu, bölünebileceği anlardan her biri, sürekli olarak orada bulunan bir katman oluşturuyor ve yine sürekli olarak var olan öbür katmanlar arasında yer alıyor." (Calvino, 2015: 214).

Calvino'nun indirgemeye çalıştığı zaman, an'ı yakalar ve ok ya da aslandan kaçmayı başarır. Çünkü an'a dışarıdan bir gözle bakmak yerine, onun içerisine girmeyi dener. Aslında bu zamanı yavaşlatma ve onu sıfıra indirmedir ki bu durumda işin içerisine görecelik kavramı girer.

Einstein'ın göreceliği zaman kavramının belirsizliğini daha da güçlendirirken bir nokta seçmeksizin zamanı tespit edebilmenin güçlüğü, boyutsal olarak farklılıkların varlığı düşünüldüğünde kavram ile ilgili paradoksun varlığı da gün yüzüne çıkar. Dördüncü boyuta kadar ele alınan zaman kavramı edebi dünyada ilk kez H.G. Wells'in Zaman Makinası (The Time Machine) romanında ayrıntılı olarak ele alınır. Wells "Zamanda ise hiç hareket edemez, mevcut andan kaçamazsınız." (Wells, 2014: 16) derken bir yandan da onun zaman makinesi ile zaman yolcusu bu düşünce sistemini yıkmaya uğraşır: "Bir olayı çok keskin bir şekilde hatırlıyorsam onun meydana geldiği ana geri dönerim; dalgınlaşırım, sizin tabirinizle bir an için geriye zıplarım. Tabii ki belli bir süre için geride kalma şansımız yok, bir vahşinin ya da hayvanın yerden iki metre yukarıda asılı kalmasından daha çok değil." (Wells, 16). Zamanda asılı kalabilmeyi başarabilmek mekândan soyutlanma anlamına gelir ki bu da zihinsel olarak bilincin en üst düzeyde olmasını gerektirir. Mekândan soyutlanma temas edilen, etki eden her şeyden kopmak, sıyrılmak kadar derindir. Borges, zaman sorunsalına farklı bir perspektiften yaklaşır ve onun çözümlenemeyeceğini savunur:

"Bence zaman temel gizdir. Başka şeylerde gizemli olabilir. Uzam önemsizdir. Uzamsız bir evren, örneğin müzikten oluşmuş bir evren düşünebilirsiniz. Bizler dinleyicileriz kuşkusuz. Ama zamana gelince, tanımlama sorunu çıkar karşınıza. Aziz Augustinus'un sözünü anımsıyorum: "Zaman nedir? Kimse sormazsa, ne olduğunu biliyorum. Sorarlarsa,

DOI: 10.7816/idil-08-55-03

hiçbir bilgim yok, bilmiyorum." Sanırım asıl sorun zaman sorunu. Zaman sorunu ben sorununu içerir çünkü zaten ben nedir? Ben geçmiştir, şimdidir ve aynı zamanda gelecek olan zamanın, geleceğin beklentisidir. O yüzden bu iki muamma, bu iki bilmece felsefenin temel uğraşıdır ve bereket versinki hiçbir zaman çözülmeyecekler, onun için varsayımlarda bulunmayı sonsuza kadar sürdürebiliriz." (Barnstone, 2017: 168-169).

Zamanı sorarlarsa bilmiyorum diyen Borges'e göre; kabul edildiği haliyle kabul ettiği şeydir zaman, fakat ne olduğu konusundaki fikirleri sorulduğunda kabulünden dışarı çıkmadan onu anlatmaz, eğer kabulün dışına çıkarsa bir daha hiçbir şey eskisi gibi olmaz ve bu yüzden de bilmediğini söyler. Onun kabul edişi diğer bütün kabul edişler gibi bir bilinçlilik değil bilinçsizlik halidir ve bilinç burada kendini kapatır. Kendini ifade edemeyen bilinçaltı devrededir. Sorunsal şöyle şekillenir: Gizemli kalan bu kabul ediş midir, yoksa kabulümüzde yatan şeyler mi?

Salvador Dali'nin 1931 yılında resmettiği "Belleğin Azmi" (The Persistence of Memory), Einstein'ın zaman kavramındaki mekân algısını yerle bir eder. Resim üzerine birçok yorum yapılmasına rağmen Salvador Dali bu resmi Camembert peynirinden esinlenerek tasarladığını, bu süreçte gördüğü halüsinasyonlarda eriyen peynirin yapış yapış olma durumunun saatlerle özdeşleştirdiğini söyler.

Salvador Dali, (1931) ThePersistence of Memory, 1931.(https://www.moma.org/audio/playlist/1/67). 25.01.2018

Tuval öyle bir boşluktur ki içinde binleri barındıran hiçlik masası gibidir. Edip Cansever'in üzerinde bir yığını açtığı masa, (Masa da masaymış ha!) Dali'de bir tablo olarak karşımıza çıkar. Bu sanatçının kendini ifade serüvenidir. Kendi olanı içinden çıkarır ve başka bir içkinlik olan sanat eserine yerleştirir. Burada içkinlik olarak baktığımız "Belleğin Azmi", Dali'nin yansımaları ile çevrelenip çağrışımlara kapısı açık olan bir tablodur.

Resim ile ilgili çözümlemeler, karıncalar, sinek, eriyen saatler, bomboş kumsal gibi kavramalarla birlikte ölüm üzerinedir. Ancak bu resmin göstergeleri ölümden ziyadesiyle önde ve öncesinde zaman ve bellek üzerinedir. Görsellik olarak bomboş kumsalın seçilmesinden başlayacak olursak burada zaman kavramı ile örtüştürülen mekâna bir gönderme olduğu görülecektir. Zamanın nesneye atfedilmiş en güzel ve nesnel örneği saatlerdir. Saat somut olarak mekânda yer kaplayan ve zamanı temsilen mekâna katılan bir aracıdır. Bu şekilde görsel bir tanım kazanan zaman resimde mekânın kırılmaları ile eriyiklik kazanır. Değişen mekân ögeleri zamanın da aktığının göstergesi olur. Isının değişmesi ile eriyen peynirle, Belleğin Azmi'nde mekânın değişmesi ve eğimli bükümlü hale gelmesi ile saatlerin erimesi özdeşleşir. Dali'nin resmettiği canlı bir mekândır. Dalgalara sahip olan deniz, her an denizin ve havanın etkisi ile bir parçasını daha salıveren dağ, denizin gelgitleri ve rüzgârın etkisi ile ıslanıp, uçuşan kumlar, denize yansımasıyla onu kendi rengine boyayan gökyüzü ve yine onun görüntüsüne renk katan dağ, gökyüzü ve denize akraba olan ayna, onlarla örtüşür bir renkte karşımıza çıkar. Bu da bir nevi canlılığı temsil eder. Dali, el değmişlikle, doğadan olan kavramların arasında yüzen bir tablo ve tablonun eşiğine konulmuş saatlerle zamana bakışın estet niyetini göz önüne seren imgelerin dili olur. İki farklı zaman temsili vardır: Biri doğanın kendi dansı diğeri doğanın parçalarına dağılmış yapay nesnelerin sesidir. Tablo bir metin olarak düşünülebilirse: "Edebi metin için esas olan malzeme (konu=realite) herkes için ortaktır. Fakat edebi metin içinde bu malzemenin aldığı şekil ve görüntü var olduğundan daha farklıdır. Metin içerisinde kullanılan 'nesne'ler belli bilinenler olmaktan çıkar, oluşturulan dilsel (lenguistik) bütünlüğün içerisinde karşımıza estetik bir nitelik kazanmış olarak gelirler." (Demir, 2011: 107) ifadelerinden yola çıkarak Dali'nin imgelerine yükleme yapılabilir.

Sırası ile imgeleri ele alırsak ilk dikkat çeken şey eriyen saatler ve kızılımsı (toprakla özdeşik bir kızıllık) saat üzerindeki karıncalardır. Farklı bir gerçekliğin içerisine saklanmış olan kızılımsı saat üzerindeki karıncalar, eriyen saatin üzerindeki sinek ve zeytin ağacı üzerine asılmış saat farklı bir boyutta ele alınmalıdır. Dali'nin keskin çizgilerle ayırdığı bu çerçeveyi değerlendirdiğimiz özellikle "geçmiş"e ve "an"a yöneldiği görülür.

Dali, zeytin ağacına astığı eriyen saat ile tarih ağacının meyvesi olan zamanı işaret ederek geçmişe yönelir. Özellikle zeytin ağacı kullanmasının nedeni onun uzun ömürlü ve geçmiş ile olan bağlarıdır. "Zaman, canım işte, tarih ağacının meyvaları. Tatlılardan zamanı, tarihleri ısmarlar, onları yerim." (Dali, 1991: 118). Eriyen saat üzerindeki sinekleri, zaman sinekleri ile özdeşleştiren Dali, buradaki sineğin cezbe-

DOI: 10.7816/idil-08-55-03

diciliğini göstermek ister. Zaman şeker gibidir ve herkesi cezbeder, zaman sinekleri de ona saldırmış ondan yararlanmak isteyen varlıklardır. Dali'ye göre bu sinekler bir dezavantaj değil avantajdır, çünkü; "zaman şekeri ister istemez sinekleri cezbeden… Taparım sineklere. Bir tek güneş altında, çırılçıplak ve sineklerle kaplıysam kendimi mutlu hissederim" (Dali, 118-119).

Zaman sinekleri Dali'yi kendi ifadelerinden de anlaşılacağı üzere çok mutlu eder çünkü bu sinekler, zeytin ağacının yani tarihin gölgesinde gezerler ve ondan beslenirler. Sinekler huzursuz edici düşünceler bütünüdür ve bu düşüncelerin varlığı sanatçının belleğini sürekli zinde tutmaktadır.

"Bu minik sinekler zeytin yapraklarının oksitlenmiş gümüşten ucunda otururlar hep. Akdeniz'in perileridir onlar, ömürlerini güneş altında, sineklerle kaplı geçirmiş Yunan filozoflarına esin vermiştir onlar... Düşüncelerimin beni kaplayan sineklerce rahatsız edildiğini anladığım gün, düşüncelerimin artık dehamın kanıtı olan o paranoyak akımın gücüne sahip olmadığım anlamına geldiğini çıkaracağım, öte yandan artık sinekleri farketmiyorsam, bu da manevi durumumun tamamen denetim altında olduğunun en kesin kanıtı demektir." (Dali, 119).

Dali'nin belleği, zaman sinekleri ile sürekli yenilenirken, bilincin açık olması gerektiği aksi takdirde uyku halinde zamana yenik düşüleceğini de gözleri kapalı insan ve üzerinde eriyen saat ile vermektedir. Kızılımsı tavrı ile kapağı olan saat diğer varlıklarda olduğu gibi olgunlaşmış, pişmiş bir zamanı işaret eder. Geçmiş zaman işçileri olan karıncalar bu fırsatı kaçırmazlar. Hemen ona üşüşürler. En iyi zaman bizim olmalı diyerek, aylak bir zamandan uzak olan gizemli saati böylece sahiplenirler. Zaman sırtımızda taşıdığımız bir anlama dönüşür. Görselin en temel dinamiğini temsil eden bu kızılımsı zaman saati yani nesnel olarak var olan zaman, karıncalar tarafından ele geçirilmekte ve parçalanmaktadır. Dikkatli bakıldığında karıncaların saati yeniden düzenleyerek ele geçirdiği içsel ve döngüsel bir zaman grafiği oluşturduğu görülür. Böylece nesnel zaman parçalanırken, zaman sinekleri eriyen saati yerken, tarih ağacı meyvesini vererek "geçmiş ve an" yeniden şekillendirilerek gelecek kontrol altına alınır. Gelecek her ne kadar bir sıçrama sayılsa da geçmiş ve an için bir kayıp, yakalanamayan zamanın karanlık labirentidir. Bilinçdışı sürecinde zamanın hızla eriyip gitmesi, geçmişten ve an'dan uzaklaşma bireyi yakalanamayan bir zamanın akışı içerisinde bilince geri dönmesine neden olur. Belleğin azmi burada sonsuzluğu yakalamanın peşindedir ancak mekânsal olarak Dali bunun mümkün olduğunu göstermek istese de boyutsal olarak henüz o aşamaya ulaşılmış değildir.

Tablo altın oranla algılandığında insan figürü ile onun üzerine düşen insan gölgesi dikkat çeker. Tüm bu zaman erimişliğinin içinde onun esas olarak yaşayan zaman artisti bu gölgedir: İnsan. Kendini dinlenmeye bırakmış bir zihin belleği olarak da neden düşünülmesin? Belki de Dali'nin gördüğü halüsinasyonun sahibi olan bellek kendini oraya bırakmıştır. Bilinir ki ruh çıktığında beden sadece bir posttur. Postunu taşlara sermiş, ruhu ise tüm tabloda gezinen bir imajı da çizer. Aslında hiçbir şey durmaz, sadece zamana hapsetmek istediğin evren karşına çıkar. Dali'de zamanı orada tüm parçalanmış anlarla birlikte tabloya gömmeyi dener.

Kendi mümkünlüğünü aşan tablo, zamanın taşıyıcılığını yaparken, onun hareketli yapısını da her karesinde ayrı ayrı görmek mümkündür. Zaman resmin belleğinde kendini denerken farkındalıkla gelen ise tablonun yalnızca bir zamanı olduğu görüngüsüdür. Bu ayrımsız bir zamandır ve bu zamanın içerisinde, bölünmüş bellek halleri bulunmaktadır. Öyleyse zamanın kaç bin türlü hali vardır? Tablo kendi kendini okuturken, doğum yapma arzusunda olan bir kadındır. Doğa bir düğün töreninde bulunan kadın ve erkek gibi içli dışlıdır. Çekirdeği hazırdır Dali'nin ve evvelsiz olan yumurtası kıyıda öylece durmaktadır. Gücünü mitlerden alan bu yumurta, evreni temsil eder, bir tarafında gök diğer tarafında toprak vardır. Campbell'a göre bir kozmos yumurtasıdır ve içerisindeki her şey hareketsizdir: "Bütün ölümlü yaratıklar onun içine yaşarlar. Bu gurup yumurtanın hem içindedir hem dışındadır. Ruhsal olarak güneş kapısından yükselmişlerdir; bu kapı uzayın zirvesinde tam öğle üzeri açılır." (Campbell, 1994: 1059).

Uzay ile bütünleşen görsel, zamansal bir oyun oynar. Einstein'ın "an" ve "mekân" kavramlarından sıyrılsa da uzay ile ilgili zamansal sıkıntıların varlığı zamanı bir çocuk pozisyonuna sürükler. "Bütün gün, karanlık Herakleitos'un açık seçik bir düş görüp de, 'Zaman bir çocuktur' diye ileri sürdüğü o oyunu oynadı zaman. Bugün, zamanın uzay olmadan düşünülemeyeceği ifadesiyle hepsi doğrulandı." (Dali, 81). Dali'nin sonsuzluğu yakalama endişesi zamanı yakalama endişesiyle eşdeğerdir. Wells'in kurgusundaki zaman makinesi, Dali'de eriyen saat metaforu üzerinden tekrar canlanır. Sonsuzluğu yakalamak için zamanı yakalamak gerekiyordur ve bunu bilinç içerisinde yapmanın yaşadıkları zaman içinde mümkün olmadığını ikisi de bilmektedir.

Kısacası Salvador Dali'nin tablosuna "Belleğin Azmi" ismini vermesi zamana karşı gösterilen çabanın bir ifadesi

 DOI: 10.7816/idil-08-55-03

olarak gözükür. Belleğin zamanı kontrol altına alma çabası mekândan bağımsız bir şekilde soyut düşüncede gerçekleştirilmek istenir. Bu süreçte bilinçdışında zaman yine süreklilik arz ederken tablonun üst kurgusal yapısında "an" kavramında "şu an"da zaman kontrol altına alınırken bile erimekte durdurulamamaktadır. Bellek, zamanı kontrol altına alabilecek ve ona hükmedebilecek tek ve yegâne yapıdır. Dali tablosunda ölüme karşı çıkmaz, belleğe iner ve zamana karşı koymaya çalışır. Belleğin Azmi'nin yarattığı "Aura", an'dan geleceğe süreklilik arz ederek uzanır.

Zaman'a Başkaldırı – Bellek'teki Karakter

Sanat eserinin varlığı zamana direnmek için yeterli değildir çünkü burada onun varlığı değil niteliği ön plana çıkar. Klasik eserler zamanın üstünde kendi zamanlarını belirlerken ölümsüzlüğü ele geçirirler ve geçmişi, an'ı ve geleceği sürekli olarak kendi kontrolünde tutarlar. Sanatçı tarafından meydana getirilen ve okurların belleğinde yer etmiş eserler, bir hatırlama aracı olarak değil de belleğin içerisini işgal eden ve hafızayı ele geçiren karakter sinir uçlarıdır. Belleği işgal eden her edebi eser, unutmayı zorlaştırır, unutma zorlaşıyorsa, zaman fanusun içerisine alınır ve uykudan uzaklaşılır. Bilincin aşırı şekilde doldurulması bilinçaltına inilememesi ve temizlenememesi varlık üzerinde sıkıntılar yaratmaya başlar.

Eflatun (Platon), Phaidros'unda harf öğrenmenin bile belleği kirleteceğini karakterler üzerinden okura hissettirir: "Harfleri öğrenenler, artık belleklerini işletmeyecekleri için, unutkan olacaklar: işte bu bilgiyi elde etmenin sonu! Yazıya güvendikleri için, etraflarındaki şeyleri içerden kendi kendilerine hatırlayacakları yerde, dışarıdan, kargacık burgacık izler sayesinde hatırlamaya çalışacaklar. O halde sen bellek için değil, hatırlama için bir ilaç buldun." (Eflatun, 1943: 111). Bu sadece insan belleği için değil nesneler sisteminin üst varlığı olarak görülen ve günümüzde yapay zekânın temel formu olan bilgisayarlar içinde geçerlidir. Hafıza dolduğu andan itibaren bellek yavaşlar, önce hata verir sonra açılmamaya ardından yanmaya kadar gidebilir. Alejandro Zambra'nın "Bir Kişisel Bilgisayar'ın Anıları" hikâyesinde bilgisayarın belleğinde sıkışan hayatların tükenişini anlatırken daha üst bellekli bilgisayarların hayatta kalışı, anıların bireylerin zihninden silinip bilgisayara kaydolması ve bir süre sonra silinip gitmesi konu edilir. Bilgisayarların belleğinin dolması onun artık düşük bir model olduğunu ve kenara kaldırılması gerektiğini gösterir: "Sebastian yalnız kaldığında bilgisayarı kurdu ve şüphelendiği şeyi doğrulamış oldu: bu kendisininkinden çok daha düşük model bir bilgisayardı. Sonra ikisi birlikte bodrum katında bilgisayarı koymak için yer açtılar, o zamandan beri hala orada, nasıl derler, daha iyi zamanların gelmesini bekliyor." (Zambra, 2016: 68). Daha iyi zamanlar hiçbir zaman gelmeyecektir çünkü bilgisayarın belleği zamana yenik düşmüş ve oyundan çıkarılmıştır.

Borges'in zamanı askıya aldığı hikâyesi "Bellek Funes" hiçbir şeyi unutmama ve her şeyi en ince ayrıntısıyla hatırlama yeteneğine sahip karakteri "Ireneo Funes" ile "Bellek" kavramının sınırlarını aşmayı dener. Karakterin belleğindeki değişim bir kaza eseri meydana gelir ki aslında bu durumun verilmesinin nedeni bir şey eksilirken bir şeyin artması mevzusudur. Karakter yarı felçli bir duruma gelirken belleği şimdiye kadar görülmemiş bir biçimde şekillenir. Ireno Funes karakteri tasarım olarak iyi kurgulanmış bir yaratım olmanın ötesinde Faust ve Don Kişot gibi karakterlerin yaptığı etkiyi yaratarak -onlar sadece birer karakter ya da eser ismi değil birer kavram halini almışlardır: Faustvari ve Donkişotvari gibi- Funesvari bir dünyanın kapısını aralar. Bu dünyada zaman Dali'nin zeytin ağacına asılır.

Biz bir bakışta, bir masa üzerinde üç kadehi algılarız; Funes ise, asmayı, onu meydana getiren bütün yaprakları, filizleri ve üzüm tanelerini görürdü… İki ya da üç kere bütün bir günü yeniden canladırmıştı; her biri yeniden canlandırma, hiç kesintisiz, tüm bir gün sürmüştü. Bana 'bende tüm insanlığın dünya dünya olduktan beri sahip olduğu anılardan daha fazlası var' demişti. Bir de 'Benim düşlerim sizlerin uyanık olduğu saatler gibidir.' (Borges, 2007: 64).

Funes'in zamana hükmettiği dünya geniş ve engin bir hâl alsa da bu gücün ve kapasitenin bir bedeli olacaktır. Uyumayan bilinç, belleği sürekli rahatsız eder ve onun seçiciliğini yükseltir, kapasitesini azaltır. Funes'in algısı normal olandan neden farklıdır ve onu şekillendiren şey nedir? İdeaların yoğunluğu zihnini doldurdukça algılama derinleşir ve yeniden canlandırma başlar. Funes'in zihninde canlandırdığı dünya o kadar geniş ve engindir ki insanın uyanık kalma süresince – ki yaklaşık 16 saat- düş görebilmesi Funesvari düşsel bir dünya yaratır. İnsanın 7-8 saatlik uyku sürecinde rüya süresi 8 saniye olarak bilinir ve bu süreçte bilincin fazlalıklardan kurtulduğu dikkate alındığında Funes'in belleğinin bir zaman çöplüğü haline dönüştüğü ispatlanmış olur. Funes'in kısa sürede belleğini doldurması aslında düşünce sisteminin doğumdan itibaren doldurulduğu önermesini de yıkar. Locke en başından beri böyle düşünmektedir ve bu düşünce sisteminin temeli Kant'ın apriori'sini yıkmaya yöneliktir:

"Zihne gelen her ide yenidir, yani anımsanmış değildir; çünkü onun daha önce zihinde bulunduğunun bilinci,

DOI: 10.7816/idil-08-55-03

ansımayı düşünmenin bütün öteki biçimlerinden ayırt eden şeydir. Zihnin hiçbir zaman algılamamış olduğu bir ide zihinde hiçbir zaman bulunmaz." (Locke, 1992: 79).

Algı ve belleğin birbirinden ayrılmaması ve bu bağlantı süreci Funes'te daha önceden niçin gerçekleşmemiştir? Bakar kör olarak hayatı algıladığını söyleyen karakter geçirdiği bir travma ile artık başka türlü algılamaktadır. Bu aslında zamansal olarak diğerlerinden başka bir boyutu ele geçirmesi ile de alakalıdır. Marcel Proust'un "Kayıp Zamanın İzinde" eserinde bir fincanın seyrinde tüm geçmişi gözler önüne gelen Marcel'in belleği, algılarından ayrılamaz bir şekilde ilerler. Hafızaya alınan bilgiler yenilenmediği sürece aynı kalacak bu da körleşme hadisesini meydana getirecektir:

"Bir hayatı bölen ve şimdiki zamanı geçmişten tecrit ederek sözü edilen kişiyi başka biri, farklı biri, dünün yaratısı, (kendisi, benliğinde onu geçmişe bağlayan hayatının devamlılığını barındırdığı halde) o andaki alışkanlıklarının özeti haline getiren bu hatalar da Zaman'dan kaynaklanmakla birlikte, toplumsal bir olgu değil, hafızaya ilişkin bir olgudur." (Proust, 2013: 3050).

Marcel'in belleği yaşantısına giren insanlar ve onların bıraktığı izlerle doludur. Zaman, kitabın tamamını kapsadığı gibi okuru da içerisine alarak genişler.

"Zaman ne hiç bu kadar kamusal ve özgürlükten yoksun, ne de Proust'taki kadar özel, benzersiz, ruhun kendi saatine, zihnin zamanının tüm tatlılıklarına ve mırıltılı anılarına bağlı olmuştu. Romanın adında zaman vardır; ilk cümlede zaman vardır; son kelime zamandır; bütün ciltlerde mesele zamanda; zaman üzerine yazılmış en uzun süren düştür. Romanın bitişi insanlığı betimler. İnsanlık, bir yer işgal eder, uzayda insanlara ayrılan sınırlı yer düşünülünce hatırı sayılır bir yerdir bu; diğer taraftan, bu geçmişi zamana yayan bir yerdir." (Griffiths, 2003: 28).

İnsanlığın uzamda kapladığı zamansal alan aslında yaşamın belleğini de işgal eder. Bu bellek öylesine farklı şeylerle doludur ki bir süre sonra artık zamansal çağrışımlar bile yavaşlar. Marcel'in yaşamındaki ayrıntılar metni de yavaşlatır ve görüngüler metnin tamamına hâkim olur. Funes ise görüngülerle doldurduğu belleği ile artık çağrışım bile yapamayacak durumdadır: "Birini tanımak sadece başlangıçtır, anıların ve duyguların yer aldığı süreçleri harekete geçiren tetikleyicidir. Düşünme süreci algıdan başlayarak soyutlamalar yapmayı gerektirir; aksi takdirde sonumuz ayrıntılarla tıka basa dolu olan, ama asgari çağrışımları bile yapamayan Funes'ten farksız olurdu." (Quiroga, 2012: 171).

Karakterin belleği gereksiz ayrıntıları bile kaydettiği için artık bir köpeği diğerinden ayırt edemeyecek bir duruma gelir. Zamanı kontrol edip istediği gibi yönlendirebilen karakter bir süre sonra belleğinin dolmasıyla nesnelere bakamaz hale, evinden çıkamaz duruma gelir. Tek bir noktaya ya da seçtiği noktalara bakan Funes, kendi dünyasında zaman körleşmesi yaşar. An'ı yavaşlattığı gibi an'a hapsolur ve kısa süreli olsa da sıfır zamanda düşlerinin kurbanı olur. Borges burada Funesvari kavramını yaratır ki aslında derinine inilmesi gereken şey düşlerin uyku sırasında mı yoksa belleğin bir görüngüsü olarak mı Funes'te yaratıldığıdır. Wittgenstein bu durumu şöyle irdeler:

"Şimdi, belleklerinin bu insanları yanıltıp yanıltmadığına ilişkin; bu resimleri gerçekten uyku sırasında mı gözlerinin önünde gördükleri, yoksa uyandıktan sonra mı kendilerine öyleymiş gibi geldiğine ilişkin bir varsayımda bulunmak zorunda mıyım? Biri bize düşünü anlattığında, kendimize hiç bu soruyu sorar mıyız? Ve eğer sormazsak — bu, belleğinin onu yanıltmadığından emin olduğumuzdan ötürü müdür? Peki bu, düşün gerçekten uyku sırasında mı gerçekleştiği, yoksa uyanmış olan kişinin belleğinin bir görüngüsü mü olduğu sorusunu sormanın her zaman için saçma olduğu mu demektir? Bu, sorunun kullanımına bağlı olacaktır." (Wittgenstein, 2014: 203).

Funes'in bağlamından bakılırsa düşler uykuda sırasıyla değil belleğin görüngüleri şeklinde ilerler. Her bir görüngünün belleğe kaydolması algılanan her nesne için yeni bir zaman üretimi demektir. Funes, belleğini zamanda yolculuk yaptırır ancak an'a döndüğünde nesneler üzerindeki farklılıkları ayırt edemez. Bir masanın üzerindeki kadehlerden ziyade onların varoluşlarına kadar inebilmesi görüngüsel olarak belleğe kaydetmesine bağlıdır. Bu durum aynı nesneden iki tane gördüğünde olduğu, örneğin bir köpeği diğerinde ayırt edememesi gibidir. Çünkü belleği anılar üzerinden değil görüngüler üzerinden şekillenir. "Sadece tür simgesi olan köpek'in birbirine benzemez, çeşitli boy ve bosta bir sürü köpeği kapsadığını kavramakta zorlanıyordu; üç on dörtte (yandan) gördüğü köpeğin üçü çeyrek geçe (önden) gördüğü köpekle aynı adı taşıması fikri de onu rahatsız ediyordu." (Borges, 2007: 103).

Funesvari bir zamanda yazarın yarattığı evren, gerçek dünyanın bir yansıması olarak okurun karşısına çıkar. Funes, zamanı yavaşlatıp hızlandırabilir ancak bu "geçmiş" ile "an" arasındadır. Belleğindeki görüngüler zamanlar arasında geçişi hızlandırırken nesnelere karşı kontrol yitirilir. Düş rüyalarda görünen değil görüngüler arasında beliren ve süreklili-

DOI: 10.7816/idil-08-55-03

ğini yitirmeyen bir kavram halini alır. Düşün katmanları çok boyutludur ve "an" içerisindeki zamanın kontrolü kolaylıkla sağlanabilir. Christopher Nolan'ın 2010 yılında gösterime giren Başlangıç / Inception filmi, rüya içerisinde 8 saniyelik bir sürede bilinçaltının katmanlarına inerek belleğin sınırlarını rüya da aşmayı dener. Geleceğe yönelik bir perspektif çizmeyi de amaçlayan filmde zamanın kontrol altına alınabileceği yer bilinçaltıdır ve buradaki zamanın katmanları sürekli olarak yenilenebilir. Peki karakteri kurgulayan sanatçının belleğine girilebilir mi?

"Yazarın Belleği"nde "Aura"yı Yakalamak

Sanatçının belleği, Dali'nin tablosundaki gibi şekillenip Funesvari dünya içerisinde serüvenine devam eder. Bellek o kadar geniş ve süreklilik arz eder ki bunu karakterine yansıtabilmek için her şeyi dener. Kimi zaman onunla özdeşleşir kimi zaman onunla savaşır kimi zaman ise onu terk eder. Okurun belleğini sürekli rahatsız eden karakterler, iyi yaratılmış kusursuz varlıklardır. Yazarın belleğinde yaratılmayı bekleyen ve kurmaca dünyanın sınırları içerisinde kalan varlıklar, kimi zaman yazarından daha kalıcı olurlar. Örneğin Cervantes'ten çok Don Kişot isminin okurlar tarafından biliniyor olması karakterin belleğe çok iyi kazındığını gösterir. Özellikle yel değirmenleri ile Don Kişot'un özdeşleştirilmesi görülen her yel değirmeninde karakterin zamanlar arası yolculuk yapması anlamına da gelir.

Karakterin gerçek dünyaya karşı çığlığı ilk olarak Pirandello'nun "Altı Şahıs Yazarını Arıyor" isimli tiyatro eserinde gerçekleşir. Adından da anlaşılacağı üzere altı şahıs kendilerini yaratan yazarlarını aramaktadırlar çünkü kurmaca dünyadan çıkıp gerçek dünyaya sıçrama istekleri vardır. "Demek istiyorum ki bizi böyle canlı, diri olarak yaratan sonradan sanat alemine girmemizi istemedi veya buna maddi imkân bulamadı. Gerçekten acınacak bir şey, çünkü canlı şahıs olarak dünyaya gelmek talihine mazhar olan kimse ölümü bile umursamaz. Artık, o ölüm nedir bilmez! İnsanoğlu ölebilir, muharrir ölebilir; yarattığı şey ise artık ölmez!" (Pirandello, 1958: 16).

Ölmeyen ve belleği sürekli işgal eden zamana karşı koyan en önemli varlıklar iyi tasarlanmış karakterlerdir. Yazarın zamana karşı ne kadar başkaldırırsa kaldırsın sonunda pes edip yenik düşer ancak onun yarattığı karakterler onun gerçek dünyada var olmasını sağlar. Burada bir mit olma durumu söz konusudur ki Dali'nin "Belleğin Azmi"nde arka plana yerleştirdiği yumurta varoluşun mitsel sorgusudur. Karakterin düşüncesinden yazarın belleğini deşifre edip, okura deneysel bir sorgulama girişimi sunusu Murat Gülsoy'un "Yazarın Belleği" isimli öyküsü ile verilir.

"Yazarın Belleği" temel olarak bir karakterin dış dünyaya duyurmaya çalıştığı sesi, duygu-düşünceleri ve haykırışıdır. Dali'nin belleğindeki ses görsellik olarak Borges'in belleğinde benzer bir yaratım Funes şeklinde karşımıza çıkar. Peki, "an" yani yakalanan zamanda karakterin yaratıldığı zamanda yani Calvino'nun öyküsünde kurduğu şekliyle sıfır zamanda bellekte karakter ne düşünür? "Nihayet bekleyişim sona erdi. Öyle korkunç bir şey ki beklemek. Beklemek, bağlı olmak demek. Zamanın geçişine kulak vermek… Dişlerinizi sıkarsınız, tırnaklarınızı avuçlarınıza gömersiniz; avuçlarınız kanar, ama boşuna, acıma yoktur. Kâbusun, işkencenin bitmesini beklersiniz. Beklersiniz" (Gülsoy, 2017: 103). Karakter, Pandora'nın kutusundan çıkmayı bekleyen gizemler gibi yerinde beklemekte ve zaman içerisinde yaratılmayı beklemektedir. Bu bekleyiş, "an" içerisinde bilinmez bir zamanda yani sıfır zamanda sonlanır. Karakter artık bir edebi metin içerisinde hayat bulur ve o artık zamana hükmeden bir hükümdardır çünkü onun için zaman hep sıfır noktasında kalacaktır. An'da ve gelecekte kendinden hiçbir şey yitirmeden kendi kendiliğini devam ettirecektir.

Karakterin sesini duyurması ya da bilince doğrudan etki etme çabası yine yazarın kurgusunun bir parçasıdır: "Anladığım kadarıyla bu satırların yazarı beni bir tür "kendini bilme yeteneği" ile yarattı. Bu çok ciddi bir şey. Üstelik bunun ciddi bir şey olduğunu bilmeme de izin veriyor. Hatta belleğindeki, bunu sağlayan düşünsel yapıyı da anlamama izin veriyor." (Gülsoy, 104). Karakter söylese de söylemese de yazarın bir parçası ve onun düşünce dünyasının bir yaratımıdır ki bunun en güzel örneği Flaubert'in "Madame Bovary Benim" demesidir. Mahkeme salonuna "Madame Bovary" gelemeyeceğine göre onun gerçekliğini aramak ampirizme hapsolup edebi olandan uzaklaşmak demektir. "Belleğin Azmi"ne özenle yerleştirilmiş ayna, sanatçının belleğidir ve oradaki her şey farklı bir yaratım olarak dönüştürülerek gerçek dünyaya karşı bir kalkan olarak kullanılır. Gülsoy'un yaratmaya çalıştığı şey de aslında Pirandello'nun aradığı ve başardığı şey ile aynıdır.

"Gerçi yazarın belleğinde yankılanan 'Bunun için kaygılanmak gerekli değil, hem de hiç' sözlerini duyuyorum, ama yine de yanlış anlamalara neden olabileceğim için tedirgin oluyorum. Kendi kaçıp gitme arzularımı yazarımın üzerine yıkıp kendimi temize çıkarmaya çalıştım. Kendisinden özür diliyorum." (Gülsoy, 112).

DOI: 10.7816/idil-08-55-03

"Ben de kaç kere, akşamları, gün batarken, kasvetli çalışma odasına giderek fikrini çelmeye çalıştım. O koltuğuna uzanmış, elektrik düğmesini çevirmiyor, gölgelerin odayı doldurmasına aldırmıyordu; o gölgelerin içinde biz onu kandırmaya uğraşıyorduk…" (Pirandello, 1958: 76).

Altı şahıs yazarını bir tiyatro sahnesinde ararlar ancak bulamadan metin sonlanır. Karakterin zamanı ile öykünün zamanı arasında bir birlik olsa bile yazarın belleğindeki zaman sonsuzluktur. "Daha sonra uyumak ve gündelik işlerini yapmak için yazmaya ara verdiğinde de tatlı varlığımı onun zihninde sürdürerek keyiflendim. Ve onun belleğinde dolaşacak yeterince zamanım oldu!" (Gülsoy, 109). Kurgusal karakterin yazar ile iletişim kurma merakı değil de yazarın onunla iletişim kurma durumu ortaya çıksaydı ne olurdu? Miguel De Unamuno'nun "Sis" romanı böyle bir sahneye tanıklık eder ki bu durumda da zamansal bir inançsızlık durumu ortaya çıkar. "Yalnızca kurgusal bir yaratık olarak varsın, sen yalnızca benim fantezimin bir ürünüsün, zavallı Augusto'cuğum, benim yazdığım, senin sözde serüvenlerini ve talihsizliklerini yazdığım öyküyü okuyan benim okurlarımın ürünüsün; sen yalnızca bir roman ya da nivola – ne dersen de- kişisisin." (Unamuno, 2006: 199). Yazarın belleğindeki sis, karakteri, okuru ve kendisini de içerisine alır. Sıfır zaman kavramı işte tam burada açığa çıkar. Bu durum karakter için delirmesi için bir nedensizliği, okur için şaşırtıcı bağlanmayı, yazar için eğlenceli bir süreci kapsar.

Marc Forster'ın yönetmenliğini yaptığı 2006 yılında gösterime giren Stranger Than Fiction / Lütfen Beni Öldürme filmi karakterin rutin hayatına giren bir ses ile değişmesini ele alır. Giren ses onu üreten yazarın sesidir ve onun yazdığı her şey karakterin belleğini tarumar eder. Harold hayatına giren bu sesi önce psikolojik olarak duyduğunu zanneder ancak daha sonra yazarının beynine girmesiyle onu bulmaya karar verir. Burada iki dünyanın birleşmesi kurgusal bir şekilde ele alınsa da gerçek yaşamda bu mümkün değildir.

"Geçmiş", "an" ve "gelecek" kavramlarını bir arada tutan ve okura bunun nasıl olabileceğini anlatan en önemli eser Carlos Fuentes'in "Aura" romanıdır. "Aura" kelimesi insanın bedenin ruhsal yaydığı enerji, idealar evreninin tamamı olarak algılansa da Fuentes'in kurmayı başardığı şey bellekteki zaman'ın yapıbozumudur. Genç bir tarihçi olan Felipe'nin, tarihçi olması geçmişe olan bağlılığını vurgularken, metinde kullanılan dil, ikinci şahıs anlatıdır ve okura doğrudan seslenir. Yani Felipe, okurun kendisidir ve okur metne zamansız olarak dâhil olur. Okurun kendi zamanını sıfırlaması ve metnin kara deliğine dalması Felipe ile özdeşleşmesine bağlıdır.

"Artık saatine de bakmıyorsun, geçici insan ömrüne bağışlanmış olan zamanı yanlış olarak ölçen bu yararsız şeye, gerçek zamanı, hiçbir saatin ölçemeyeceği atak, ölümcül bir hızla koşan zamanı saptırmak için icat edilmiş olan, uzun saatleri esneyerek gösteren bu akreple yelkovana. Bir ömür, bir yüzyıl, bir elli yıl: Bu aldatıcı ölçüleri anlayamazsın artık, bu cisimsiz tozu ellerine almak olanağı yok artık." (Fuentes, 2005: 64).

Gerçek zamanın hiçbir zaman ölçülemeyeceği algısı okura derinden hissettirilirken bu sürecin farkındalığının da olmayacağı, insanın bir varlık olarak zaman karşısında çaresiz olduğu dile getirilir. Felipe'nin gittiği konakta "Aura" isimli bir kızı görmesi, yaşlı kadının kocasının anılarını ona toparlatması, orada yaşadığı tüm duygular aslında zamanda bir yolculuktur. General Llorente'nin anılarını toparlayan tarihçi Felipe resimlerde generalin yanında gördüğü kadının, bu evde âşık olduğu kız olan, Aura olduğunu anlaması ile zamansal dönüşüm başlar. Öyleyse ikinci şahıs ile başlayan bellekteki her şeyi tekrar tekrar "an" içerisinde sorgulatan bu öyküde Felipe kimdir? Felipe reenkarnasyon ile hayata tekrar gelmiş olan generaldir ve aynı anılar beşinci boyutta tekrar yaşanmaktadır. Aura'ya dokunması ve yaşlı kadından uzaklaşması bu yüzdendir çünkü generalin belleğinde "Aura" genç haliyle vardır ve zamansal yolculukta onun yaşlı hali ona yabancılaşmaktadır. Beşinci boyutta zaman sıfırlanmış, Aura genç haliyle bellekte kalmıştır ancak Felipe zamanda tersine doğru hareket ettiği için yaşlılık halinin General LIorente olduğunu fark edemez. Anlatıcı karaktere ve okura zamanda irkilmesi için son dokunuşu şöyle yapar: "Fotoğrafları gözlerine yapıştırıyorsun, çatı penceresine doğru kaldırıyor, öbür elinle General Llorente'nin aksakalını örtüyorsun, onu kara saçlarla gözünün önüne getiriyorsun. Silik, belli belirsiz, unutulmuş, evet, ama sensin, bu, sen, sen." (Fuentes, 63-64).

2014 yılında gösterime giren Christopher Nolan imzalı Interstellar/Yıldızlararası filmi uzayda zaman kavramını irdelerken Einstein'ın "an"ını beşinci boyutta yakalamayı dener. Filmin içerisinde beşinci boyut, zaman kavramının göreceliği, uzayda zamanın yitimi ve insanın zaman karşısındaki çaresizliği ayrıntılı bir şekilde işlenir. Zaman içerisinde bir labirentin dehlizlerinde sürüklenen insanın bu kavramı tam çözümlediğinde bile ona ulaşabilmesi mümkün olamayacaktır. Filmi etkileyici kılan ise beşinci boyutun farkına varan insanın, belleğinde geriye doğru gittikçe yaşantısındaki her ayrıntıyı aslında kendisinin şekillendirdiği zamanda sıçrama yaparak kendisine haber vermek istediği görülür. Uzayda yolculuk yapan ve kara deliklere dalan Cooper karakteri zamansal olarak ileriye sıçrar ve beşinci boyuttan kendisine

 DOI: 10.7816/idil-08-55-03

mesaj göndermeyi dener. An'ın içerisinde sıkışıp kalan Cooper ise beşinci boyuttan gelen sinyalleri uzaylılar veya dünya dışı varlıklar olarak algılar. Zaman'ın uzayın keşfi ile birlikte aydınlatılacağı düşüncesi seyirciye hissettirilir. Tıpkı "Aura" romanındaki gibi "Yazarın Belleği"ndeki karakter aynı şeyi beşinci boyutta deneyerek okur ile bütünleşmeyi dener:

"Ve tabii fark etmişsinizdir sevgili okur, benim birçok 'şu an'ım var. Örneğin şu anda siz beni okuyorsunuz ve beraberiz. Ve aynı zamanda, şu anda henüz yazılıyorum ve aşağıda büyük bir boşluk var. Dolayısıyla geleceğe sesleniyorum." (Gülsoy, 118).

Şu an'dan çıkma geleceğe seslenme merakı, okurun belleğindeki boşluklara nüfuz etme ve zamanda ölümsüzlüğü yakalama insicamı boşunadır. Öyleyse zamanın labirentine girmek ve oradan çıkabilmek mümkün müdür? Bu labirentin bilinmezliği hem yazarı hem karakteri hem de okuru derinden etkiler. Borges "Oyum Ben" şiirinde kendini zamanla bütünleştirir ve hiçliğe uzanır. "Zamanının labiretini bir türlü çözemedim. Hiç kimse değilim ben. Kimseye kılıç çekmedim savaşta. Yankıyım, unutuşum, hiçliğim ben." (Borges, 2001: 25). "Aura"da "sen'sin 'sen'" şeklinde yankılanan ses, Borges'te hiçim 'ben'e dönüşür, "Yazarın Belleği'nde 'sürekli araf' halini alır. "Biliyorum, ben bana bakıldığında, okunduğumda var olabiliyorum sadece. Gerisi üst üste değen metinlerin karanlığı. Sürekli Araf!" (Gülsoy, 124).

Zaman ve belleğin çarpıştığı noktada şöyle bir söylem çıkar: Aslında bu sensin, bellekteki anılarda kaybolmuş, bir tablonun içerisinde uykuya dalmış, belleğine yenik düşmüş ya da belleğinde her şeyi tutarak sonunda delirmiş Funes'sin yahut hiçliğin kıyısında Araf'ta asılı kalmış saatlerin gölgesinde zamanı parçalayan karıncasın.

Sonuç

Zamanın alt üst edildiği bir tablodan yola çıkarak belleğin labirentlerinde dolaşmak, sıfır zamanı yakalamak ya da zamanda kaybolup hiçliğin sınırlarında gezinmek, yazarın belleğindeki karaktere beşinci boyutta dokunabilmek şu an için sadece edebi metinlerin karanlık dehlizlerinde ya da tabloların bilinmezliğinde yahut sinemanın görselinin sınırsızlığında mümkün görünmektedir. Salvador Dali'nin çizdiği "Belleğin Azmi" tablosuna girerek, sıfır zamanı yakalama girişimi sadece "an" ile sınırlı kalırken, Funes'in belleğinde depolanan verilerin geçmişi hatırlamak için mükemmel ama "an" içerisinde olanları dile getirmenin imkânsız olduğu görülür. Çünkü Funes'e göre buna zaman değil "Funes'in zamanı" yetmeyecektir. Anların işleyişi ile gerçekleşen belleğin kaydı, anların geçişi ile dille ifade edilemeyecek kadar fazladır. Buradaki terslik paradoksa kapı aralar.

"Aura"nın sınırlarında yeniden dünyaya karakterin geçmişin sınırlarında gezerken "Yazarı Belleği"ne sıkışıp kalan karakter ile ortak noktasının "sen" olduğu gerçeği "an" içerisinde varolan herkes için geçmişin çok önemli bir rol oynadığı görülür. Zamanın geçmişten getirdikleri ile şimdide kurulan ve her anı geleceğe seslenmekten geri durmayan varlık, ses, tını, ruh, öz, madde, ışık vs. bu devinimde kendi devinimini görmeye çalışır. Tüm bu uzayan kısalan yollar geçilerek, kendine ulaştığın bir doğum gerçekleşir. Aura yenilenebilir, her an sonsuza dek sürecek bir şekilde kendini ortaya koyma çabası ile baş göstermiş bir savaşçı olarak doğmuş olur. Aura oluşturulmaya çalışılan sonsuzluk fermanı olarak okurun karşısındadır ve devinimini kendi etrafında dönmekle sürdüren saat kavramı, zamanın asıldığı bir göstergedir. An'da kurulan ve diğer bütün anlara nüfuz etmesi beklenen sanatçının eseri, Dali'de belleğin azmine, Borges'te Funes karakterine yansır.

Zamanın bu denli ele alınışı, üzerine yayılmış olan desenlerin kendi varlık alanlarını kurmaları ve kimliklerini ifade edebilmelerine dayanır. Zamanın azizliği aşılır ve arayıcı (sanatçı, karakter, okur) kendine ulaşır. Zamanın belleğine fırlatılan bakış, tablonun aynasına yansırken, metnin labirentinde zamansız sonlanır.

KAYNAKLAR

Aristoteles, Augustinus, Heidegger. (1996). Zaman Kavramı. (Çev. Saffet Babür). Ankara: İmge Kitabevi Yayınevi.

Barnstone, E. W. (2017). Borges Sekseninde, (Çev. Celal Üster) İstanbul: Can Yayınları.

Borges, J. L. (2001). Sonsuz Gül. (Çev. Ayşe Nihal Akbulut, Cevat Çapan), İstanbul: İletişim Yayınları.

----------. (2007). Ficciones Hayaller ve Hikayeler. (Çev. Tomris Uyar, Fatih Özgüven). İstanbul: İletişim Yayınları.

Calvino, I. (2015). Bütün Kozmokomik Öyküler. (Çev. Eren Yücesan Cendey, Şemsa Gezgin). İstanbul: YKY.

Campbell, J. (1994). Yaratıcı Mitoloji. (Çev. Kudret Emiroğlu), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Dali, S. (1931). The Persistence of Memory. (https://

DOI: 10.7816/idil-08-55-03

www.moma.org/audio/playlist/1/67). 25.01.2018

Dali, S. (1991). Bir Dâhinin Güncesi. (Çev. Semih Aközlü). İstanbul: Ara Yayıncılık.

Demir, Y. (2011). Hayat Böyledir İşte Fakat Hikâye. Ankara: Hece Yayınları.

Eflatun. (1943). Phaidros. İstanbul: Maarif Vekilliği Matbaası.

Fuentes, C. (2005). Aura. (Çev. Müntekim Ökmen). İstanbul: Can Yayınları.

Griffiths, J. (2003). Tik Tak Zamana Kaçamak Bir Bakış. (Çev. Ertuğ Altınay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gülsoy, M. (2017) Bu Kitabı Çalın. İstanbul: Can Yayınları

Locke, J. (1992). İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme. (Çev. Vehbi Hacıkadiroğlu). İstanbul: Ara Yayıncılık.

Pirandello, L. (1958). Altı Şahıs Yazarını Arıyor. (Çev. Feridun Timur), İstanbul: Maarif Vakfı Yayınları.

Proust, M. (2013). Kayıp Zamanın İzinde II. Cilt. (Çev. Roza Hakmen). İstanbul: YKY.

Quiroga, R. Q. (2017). Borges ve Bellek, (Çev. Ferit Burak Aydar). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Unamuno, M. D. (2006). Sis. (Çev. Yıldız Ersoy Canpolat). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Wells, H. G. (2014). Zaman Makinesi. (Çev. Volkan Gürses). İstanbul: İthaki Yayınları.

Wittgenstein L. (2014). Felsefi Soruşturmalar. (Çev. Haluk Barışcan). İstanbul: Metis Yayınları.

Zambra, A. (2016). Belgelerim. (Çev. Çiğdem Öztürk). İstanbul: Notos Kitap Yayıncılık.